

3. Духнович А.В. Народная педагогіка. / А.В. Духнович. – Львов, 1857. – Ч. I.
4. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: Навч. посібник. / С.Г. Карпенчук. – К: Вища шк., 1997.
5. Кочетов А.И. Как заниматься самовоспитанием. / А.И. Кочетов – Минск: Выш.шк., 1991.
6. Сухомлинский В.О. Виховання і самовиховання: Вибрані твори в п'яти томах. – К.: Рад. шк., 1976. – Т.2. – С.419-656.
7. Рувинский Л.И. Психология самовоспитания. / Л.И. Рувинский – М. 1982.
8. Ягупов В.В. Педагогіка: навч. посібник. / В.В. Ягупов – К.: Либідь, 2003.

УДК [37.036 : 78] (09)

**МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО В СИСТЕМІ ЕМОЦІЙНО-
ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
В. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Лазаренко Г.А.

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

У статті розглянуто виховну систему емоційно-естетичного розвитку дітей дошкільного віку видатного педагога В. Сухомлинського. Автор розкриває значення музичного мистецтва у розвитку естетичної культури дитини. З'ясовано, що розвиток емоційно-естетичних почуттів засобами музичного мистецтва у дітей дошкільного віку зумовлює формування художньо-естетичного смаку дитини, позначається на рівні самостійності мислення та судження дитини, її творчій активності.

Ключові слова: емоційно-естетична система, естетичні почуття, художньо-естетичний смак, музичне мистецтво.

**МУЗЫКАЛЬНОЕ ИСКУССТВО В СИСТЕМЕ ЭМОЦИОНАЛЬНО-
ЭСТЕТИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО
ВОЗРАСТА В. СУХОМЛИНСКОГО**

Лазаренко Г.А.

В статье рассмотрена воспитательная система эмоционально-эстетического развития детей дошкольного возраста выдающегося педагога В. Сухомлинского. Автор раскрывает значение музыкального искусства в развитии эстетической культуры ребенка. Установлено, что развитие эмоционально-эстетических чувств средствами музыки у детей дошкольного возраста предопределяет формирование художественно-эстетический вкуса, который проявляется на уровне самостоятельности мышления и суждения ребенка, его творческой активности.

Ключевые слова: эмоционально-эстетическая система, эстетические чувства, художественно-эстетический вкус, музыка.

**MUSICAL ARTS IN THE EMOTIONAL AND AESTHETIC
DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN V.SUKHOMLINSKY**

Lazarenko G.A.

In article the educational system of emotionally-aesthetic development of children of preschool age of the outstanding teacher is considered. The author opens value of musical art in developments culture of the child. It is established, that development of emotionally-aesthetic feelings by means of music in children of preschool age predetermines formation is art-aesthetic taste which is shown at level of independence of thinking and judgment of the child, its creative activity.

Keywords: emotionally-aesthetic system, aesthetic feelings, is art-aesthetic taste, music.

Постановка проблеми. Сьогодні висуває перед педагогічними працівниками системи дошкільної освіти низку завдань: оновлення змісту, форм, методів виховання та навчання дітей, зміни стратегії виховання, гуманізації та демократизації навчально-виховного процесу. Це, зокрема, актуалізує звернення педагогічної громадськості до гуманістичних ідей вітчизняної та світової педагогіки. Яскравим

прикладом оновлення педагогічного процесу є запровадження системи виховання всесвітньо відомого педагога-гуманіста В. Сухомлинського.

Проблема естетичного розвитку особистості дітей дошкільного віку посідає в його теоретичній і практичній діяльності провідне місце. У працях педагога міститься не тільки аналіз окремих питань, а й представлено системний, комплексний підхід до вирішення проблеми естетичного розвитку дітей як цілісного процесу, що являє собою один із важливих і невід'ємних компонентів всебічного гармонійного розвитку особистості. Тому дослідження проблеми «Формування художньо-естетичного смаку у дітей старшого дошкільного віку засобами музичного мистецтва» потребує узагальненого вивчення системи емоційно-естетичного розвитку дітей дошкільного віку В. Сухомлинського, реалізація якої в сучасних умовах дошкільного навчального закладу збагатить педагогічну практику.

Аналіз актуальних досліджень. Громадський інтерес до педагогічної спадщини В. Сухомлинського набуває останнім часом особливого значення. Він динамічно поглиблюється і розширюється, охоплює все нові сфери суспільної свідомості й соціальної практики, набуває більш змістовного, цілеспрямованого і творчого характеру. Все більше педагогів звертаються до педагогічної спадщини педагога за інноваційними ідеями і знаходять багато нового, не вивченого раніше.

Так, наприклад, І. Суржикова у своїй статті «Проблеми естетичного виховання дітей та молоді у спадщині В. Сухомлинського й С. Френе» порівнюючи підходи В. Сухомлинського та французького педагога С. Френе, щодо питань естетичного виховання школярів, робить висновок, що найголовнішою спільною рисою педагогічних концепцій В. Сухомлинського і С. Френе є дитиноцентризм, поетизація і чутливе ставлення до краси навколишнього світу, ставлення до природи як основного чинника і засобу естетичного виховання всебічно розвинутої особистості [4].

Н. Тарапака у науково-методичному посібнику «Проблеми естетичного розвитку особистості дітей дошкільного віку у творчій спадщині В. Сухомлинського» розглядає теоретичні основи естетичного розвитку дітей дошкільного віку у спадщині В. Сухомлинського. Розкриває думки педагога про цінність знання естетичної культури у цілісному

процесі формування особистості та аналізує діалектичний зв'язок між емоційно-естетичним розвитком і розумовою діяльністю дітей. У посібнику наголошується на необхідності творчого використання спадщини В. Сухомлинського в умовах сучасного дошкільного закладу [2].

Метою статті є розгляд системи емоційно-естетичного розвитку дітей дошкільного віку та з'ясування ролі музичного мистецтва, як засобу впливу на формування художньо-естетичного смаку дошкільників.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомо, що В. Сухомлинський завжди приділяв значну увагу питанням естетичного виховання дітей різного віку, спостерігаючи в процесі роботи за динамікою їхнього потягу до прекрасного та можливості самореалізації у ньому. Педагог вважав, що краса – це могутнє джерело моральної чистоти, духовного багатства, фізичної досконалості, а тому він постійно намагався максимально використати її могутній потенціал у процесі виховання дітей. Підкреслював, що найважливіше завдання естетичного виховання – навчити дитину бачити у красі навколишнього світу духовне благородство, доброту, сердечність і на основі цього утверджувати прекрасне в собі. Стрижнем естетичного виховання, серцевиною естетичної культури без якої почуття залишаються глухими до всього прекрасного, вважав сприймання, осмислення краси. Був переконаний, що із сприймання і пізнання краси починається виховання естетичної культури, виховання почуттів, естетичних смаків.

В. Сухомлинський наголошує, що естетичним почуттям дітей дошкільного віку більш властива емоційно-естетична реакція, що збуджує естетичну емоцію та відгук на прекрасне, незвичне. Розвиток естетичних почуттів у дітей, на переконання педагога, залежить від багатьох факторів: природних здібностей, досвіду, впливу сім'ї тощо. Повноцінні естетичні почуття не виникають одразу. Емоційний відгук – перша сходинка в складному процесі їх становлення. З розвитком у дитини формуються естетичні уявлення і судження, а з ними ускладнюється і чуття краси, формується художньо-естетичний смак.

Одним з пріоритетних напрямів реалізації емоційно-естетичної системи В. Сухомлинського – це виховання засобами музичного мистецтва. Музику він вважав незамінним засобом впливу на юну душу. «Музика є самим чудодійним, самим тонким засобом залучення до до-

бра, краси, людяності. Слухаючи музику, людина пізнає себе, і пізнає насамперед, що вона – людина, – прекрасна, народжена для того, щоб бути прекрасною ... [5, с.171]». «Музика – уява – фантазія – казка – творчість – така доріжка, йдучи по якій, дитина розвиває свої духовні сили [5, с.173]». «Закладені в музичному творі виховні можливості можуть повністю реалізуватися тільки тоді, коли дитина вивчає музику активно та з розумінням, а тому треба, насамперед, навчати слухати та сприймати її [3, с. 110]».

У своїй педагогічній діяльності В. Сухомлинський завжди пов'язував музику з життям. Найважливішим завданням під час сприйняття музичних творів педагог називав надання можливості дітям відчувати, що джерелом краси музики є краса навколишнього світу. Він часто пропонував своїм вихованцям мандрівки у «світ краси». Мета цього засобу полягала у створенні певних умов для сприймання неповторної краси навколишнього світу. Його вихованці слухали перш за все музику садів, полів, спочатку вчилися сприймати, переживати красу оточуючого, згодом переходили від слухання музики лісу до слухання музичних творів. «Музика природи» – педагогічна знахідка В. Сухомлинського, одне з важливіших положень його педагогічної системи.

Видатний педагог склав власну програму слухання музичних творів, яким на уроці відводилась значна частина часу. Діти вчилися розуміти мелодію, слухати прості п'єси. Кожному твору передувала бесіда, завдяки якій у дітей з'являлись уявлення про картину чи переживання, передані специфічними засобами музики. «Важливе завдання, яке педагог повинен ставити під час слухання музики, – це визначення емоційної реакції на мелодію і водночас навчання дітей розуміти музику в усій її красі та неповторності [2, с. 19]». В. Сухомлинський виділяє саме естетичне єство музичного змісту, бо за його твердженням, саме емоції є основним засобом розуміння естетичного змісту музичних образів. Таким чином, педагог ще раз наголошує на ролі музичного мистецтва у пробудженні естетичних відчуттів, у розвитку емоційної культури підростаючого покоління.

Значне місце у змісті емоційно-естетичного розвитку дітей займала народна пісня. «Народні пісні для дітей – це перші й найяскравіші сторінки для читання мови почуттів...» [1, с. 21]. Разом з дітьми В. Сухомлинський слухав чудові народні пісні, і в кожній з них на-

магався відкрити їм велике емоційне багатство, дух і зміст. Прагнув, щоб кожна прослухана пісня пробуджувала естетичні почуття, давала емоційний поштовх для розуміння її підтексту, формувала естетичний смак. Слухаючи народні мелодії, проникаючи в глибини народної творчості, осмислюючи красу народної музики, дитина і вихователь здатні краще зрозуміти один одного. Краса рідної природи, образи народних героїв, думки та почуття простих людей через мелодію і слово народної пісні назавжди входять у свідомість особистості. В. Сухомлинський використовував цей багатий виховний потенціал українського музичного фольклору в повній мірі, створюючи свою педагогічну систему. В. Сухомлинський вміло використовував психологічні особливості дітей дошкільного віку: сприйняття, емоційність, образність мислення, які стимулюють розвиток фантазії. З власного досвіду він наводить приклади як діти вчилися інсценувати пісні, створювали власні мелодії, грали на музичних інструментах. На думку педагога, гра на музичних інструментах має бути поєднана з сюжетом казок, з дитячими малюнками. Із захопленням діти навчаються грі на сопілках, які виготовляють власноруч. Підбираючи на слух знайомі мелодії українських народних пісень, вони створюють їх неповторне звучання, навчаються імпровізувати. Педагог стверджував, що народна музика як засіб естетичного виховання, відкриває в кожному серці животворне джерело людських почуттів, формує естетичний смак, виховує душу [3, с. 4].

Вагоме місце в системі емоційно-естетичного розвитку особистості педагог відводив художньому слову, в якому вбачав могутній засіб виховання «витончених почуттів». Він наголошував, що в роки дитинства найважливіше виховне завдання полягає в тому, щоб слово, з його багатогранністю, радісною красою стало невичерпним джерелом і засобом пізнання прекрасного, розробивши цілий цикл занять, які назвав «200 квіток рідної мови». Це 200 бесід про красу слова, які використовував на заняттях з малюками. «Свої твори, мініатюри й вірші я став читати дітям. Мені було радісно поділитися з ними своїми думками, враженнями про чарівність природи, про людей праці, в яких вони знаходять те, що самі переживали [4, с. 7]». В. Сухомлинський написав понад тисячу маленьких творів-мініатюр, які багаті змістом, поетичні, емоційні, несуть в собі багатогранні відтінки думки і почуттів. В своїй праці «Проблеми виховання всебічно розвиненої особистос-

ті» він наголошував на тому, що поетичне слово поєднане з музичним мистецтвом – це прекрасна школа емоційного життя, в якій діти осягають мову почуттів.

Висновки. В. Сухомлинський, науково-обґрунтовуючи особливості дітей дошкільного віку, довів, що емоційна сфера дошкільника сприятлива для зовнішніх впливів, гостро реагує на звуки, барви, явища та форми навколишнього світу. Цей період життя дитини найбільш сприятливий для формування естетичних переживань, почуттів, формуванню художньо-естетичних смаків. Саме музичне мистецтво є одним із яскравих засобів формування художньо-естетичного смаку дитини, оскільки безпосередньо впливає на почуття дитини, хвилює маленького слухача, викликає відповідні реакції, вчить сприймати життєві явища.

Отже, система емоційно-естетичного виховання В. Сухомлинського є досить актуальною для її вивчення та впровадження в практику роботи сучасних дошкільних закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. В.О. Сухомлинський – дітям (З досвіду використання спадщини В.О. Сухомлинського у навчально-виховному процесі дошкільного навчального закладу) / За ред. Л.Д. Покроєвої. – 2-ге вид., доповнене й перероблене. – Харків: ХОНМІБО, 2007. – 112 с.
2. Тарапака Н.В. Проблеми естетичного розвитку особистості дітей дошкільного віку у творчій спадщині В.О. Сухомлинського [Текст]: навч.-метод. посіб. / Н.В. Тарапака; Управління освіти і науки Кіровоградської обласної держ. адміністрації, Кіровоградський обласний ін-т післядипломної педагогічної освіти. Кафедра методики дошкільного виховання та початкової освіти. – Кіровоград : [б.в.], 2003. – 100 с.
3. Скуйбіда В. Велике світле вікно у навколишній світ // Дитячий садок: всеукраїнський часопис для педагогів-«дошкільників», вип. № 34, вересень, 2008. – С. 1-12.
4. Суржикова І.А. Проблеми естетичного виховання дітей та молоді і спадщині В. Сухомлинського й С. Френе // Наука і освіта : наук.-практ. журнал Південного наукового центру АПН України, спецвипуск «В. Сухомлинський і сучасність» / упорядники спецвипуску М.Я. Антонєць, А.М. Богуш, – № 5, 2001. – С. 109 – 111.
5. Сухомлинський В.А. О воспитании / В.А. Сухомлинський. – Москва, 1988. – С. 169-174.